

Mislukte broedpoging van Grauwe Klauwier *Lanius collurio* in het uiterste noorden van Drenthe

Anne van der Zijpp

Habitatgebruik van een paartje Grauwe Klauwieren in cultuurland is beschreven aan de hand van diverse uren waarneming in de periode 2-17 juli 2001. Hoe maakten de vogels gebruik van een houtwal, een perceel grasland, een maïsakker en een verlaten paardenbak?

De meeste Grauwe Klauwieren in Nederland broeden in het Bargerveen, een hoogveenrestant. In de jaren negentig van de vorige eeuw werd binnen Drenthe in toenemende mate gebroed in (kleinschalig) cultuurland, waarbij soms verloren gegane broedgebieden werden herbezet (Bijlsma *et al.* 2001, Bonder 1994, Dijkstra 1998, Luyten 1997, 1998).

De hier beschreven broedpoging vond plaats in 2001 in vrij kleinschalig cultuurland even ten zuidwesten van Eelde, een locatie waarvan geen eerdere meldingen bekend zijn. Ik besloot het broedgeval nauwlettend te volgen om erachter te komen of de Klauwieren in staat waren om jongen groot te brengen aan de noordelijke rand van het verspreidingsgebied in Nederland.

Gebiedsbeschrijving

Het nest werd gebouwd in een smalle -niet meer dan een meter brede-, jonge houtwal. De houtwal ligt tussen een maïsakker en een perceel grasland, dat zowel als hooiland en als weide wordt gebruikt. De maïsakker ligt ten noorden van een fietspad, dat van de Mandelandenweg richting Bunne gaat (Amersfoort coördinaten 5227-5716). Vlakbij de nestplaats is een zogenaamde paardenbak gemaakt, horende bij een op dat moment leegstaande woonboerderij. Op ongeveer 150 meter aan weerszijden van de houtwal liggen kleine poelen, waarvan de ene wel te zien is vanaf de waarnemingsplaats langs het fietspad, de andere niet.

De houtwal bestaat uit boswilg *Salix caprea*, zomereik *Quercus robur*, eenstijlige meidoorn *Crataegus monogyna*, gewone vogelkers *Prunus padus*, lijsterbes *Sorbus aucuparia* ruwe berk *Betula pendula* en braam *Rubus sp.*

Van het fietspad wordt in de zomermaanden druk gebruik gemaakt, maar de klauwieren trokken zich niets van de fietsers aan. Op één van de beide genoemde percelen heb één keer activiteit van de eigenaar waargenomen in de observatie-periode.

De waarnemingen

Zondag 1 juli werd ik door Wilco Zwaneveld, beheerder van Natuurmonumenten alhier, getipt dat hij op een fietstochtje een Grauwe Klauwier had gezien. Ik heb deze waarneming

geverifieerd bij iemand die in dat gebied de broedvogelinventarisatie doet, maar hij kon Wilco's verhaal niet bevestigen.

Sceptisch over de waarneming toog ik de volgende dag in de vroege avond naar de opgegeven locatie. Het was mooi zonnig weer. Na enig rondkijken en zoeken (met kijker 8,5 x 42) zag ik vanaf het fietspad op een dode tak van een berk een mannetje Grauwe Klauwier. Hij vloog van de tak naar de grond om even later weer op de zitpost terug te keren. Na enige minuten verdween hij aan de achterkant van de braamstruik/wilg/vogelkers-combinatie, waarin ik later het nest zou vinden, ongeveer 30 meter van de hoge zitpost. De vogel beef enige momenten in de houtwal en vloog vervolgens zo'n 50 meter in oostelijke richting om te landen op een van de omheiningspalen van de paardenbak. Deze zandbak is omgroeid met zomereik en veel braam. De vogel verdween daarin uit zicht en liet zich zeker 20 minuten niet meer zien.

Vijf dagen later (vrijdag 6 juli) ben ik weer op dezelfde plek om ongeveer dezelfde tijd. Het weer is zonnig en aangenaam. Na zeker een half uur wachten zie ik zowel het mannetje als het vrouwtje op de palen van de paardenbak. Beide vogels vliegen naar de grond en alleen het mannetje komt daarna op een van de palen terug. Kennelijk worden deze veelvuldig als zitposten gebruikt, getuige de aanwezige 'krijt'strepen. Opeens is ook hij weg, maar na enig wachten zie ik hem weer in de berk zitten, de plek waar ik hem voor het eerst heb waargenomen. Vanaf hier speurt hij de lucht af naar insecten. Hij ziet ze kennelijk van zo'n 30 meter, want dat is de afstand waarop hij regelmatig prooien pakt. Hij keert dan steeds naar de zitpost terug en slaat de prooien tegen de tak. Vermoedelijk vangt hij aardhonnels *Bombus terrestris*. Met dit voedsel vliegt hij even later de houtwal in, naar dezelfde plek als op 2 juli. Ik wacht nog een half uur, maar zie geen klauwieren meer.

Foto 1. Mannetje Grauwe Klauwier vleugelpoetsend in eijke, Mandelandenweg, 15 juli 2001 (A. van der Zijpp). *Wing preening male Red Backed Shrike, Mandelandenweg, 15 July 2001.*

De daarop volgende waarnemingen doe ik op 9 juli, samen met een vogelvriend. We hebben een telescoop meegebracht (20-60x). De klauwieren laten zich niet zien. Wel zien we in de houtwal Ringmussen *Passer montanus*, een zingende Geelgors *Emberiza cirtinella* en aan de andere kant van het fietspad in een dode linde een Boomvalk *Falco subbuteo* die zwaar belaagd wordt door talrijke Boerenzwaluwen *Hirundo rustica*. Als we ons omdraaien zit het mannetje Grauwe Klauwier ineens op een paardenbakpaaltje. Steeds valt hij naar de grond in het zand of naar de andere kant in de braamstruiken. We kunnen met de telescoop alleen waarnemen dat hij kleinere insecten vangt. Af en toe horen we hem: *tsjèk-tsjèk*. Na ongeveer 15 waarnemingsminuten is hij weg en laat zich niet meer zien.

Op woensdag 11 juli is de wind hard, maar het regent nog niet. De vorige dag vielen er hevige buien. Deze dag zie ik de vogels na een uur spotten nog niet.

De volgende dag ben ik om 6 uur 's avonds weer op mijn observatieplaats. Er zijn stapelwolken, de wind is stevig, de hele dag door zijn er buien gevallen. Na ongeveer een kwartier zie ik het mannetje op een van de paaltjes van de paardenbak. Hij foerageert in het lange gras naast de zandbak en in de braamstruikjes aan de andere kant. De observatietijd bedraagt niet meer dan 10 minuten, dan is hij weg. Om 8 uur 's avonds kan een andere vogelvriend ook geen waarneming meer doen.

's Nachts valt er veel regen en ook de dag erna (vrijdag 13 juli) vallen er hevige regenbuien, sommige gepaard met onweer. Op 14 juli is het de hele dag bewolkt en valt er in de middag motregen. Rond 16.30 uur ga ik observeren. Na ongeveer 10 minuten zie ik het mannetje op een paal van de paardenbak vlak achter de boerderij. Hier heb ik hem nog niet eerder gezien. Hij kijkt naar links en rechts om zich heen en naar de grond, soms minutenlang. Hij valt van tijd tot tijd naar de grond en keert soms wel, soms niet op deze zitpost terug. Het motregent nog steeds. Na een half uur vliegt hij westwaarts langs de houtwal en verdwijnt in de begroeiing bij de vermoedelijke nestplaats.

Zondag 15 juli fiets ik rond het middaguur naar mijn observatieplek. Vlakbij op een paaltje links van het pad zit het mannetje op nog geen 5 meter afstand. Zodra ik afstap, vliegt hij verder naar links (in zuidelijke richting) steeds weer van paaltje naar paaltje. Dit is de plek waar hij door Wilco voor het eerst werd gezien. Na een half uur zie ik hem plotseling weer op de paaltjes van de paardenbak, aan de noordkant van het fietspad dus. Hij vertoont het inmiddels bekende gedrag: naar de grond vallend en terug op de zitpost. Om 14.30 uur zie ik ook het vrouwtje weer, nu op de spandraden tussen de paardenbakpalen. Het mannetje zit op zo'n 15 meter afstand.

Samen vliegen ze in de richting van de nestplaats. Na een half uur is het mannetje weer terug. Nu eens landt hij in het zand, dan weer in het korte gras ernaast. De kleine prooien worden steeds tegen de zitpaal geslagen. Ik hoor hem ook nog kort roepen. Dan is hij weg. Ik wacht nog van 16.00 tot 18.30 uur, maar er is geen spoor meer van de vogels te zien.

De volgende dag kan ik vanaf de observatieplek van 17.00 tot 20.00 uur geen enkele activiteit waarnemen. Dan ineens zit het paar op de paaltjes van de paardenbak, zwijgend. Ze landen op de grond (zand of gras) en foerageren. Ik zie eenmaal hoe het mannetje het vrouwtje voert. Daarbij spreidt ze half haar trillende vleugels, alsof ze een jong is. Na ongeveer 10 minuten zijn beide weer spoorloos. Nog een half uur gewacht en ineens zit het mannetje in een eikenboompje

in de juist doorgebroken laagstaande zon en gaat zich uitgebreid zitten poetsen. Hij gebruikt hiervoor ongeveer 10 minuten, daarna zie ik hem niet meer.

Dinsdag 17 juli is het mooi weer met een aangename temperatuur. Ik observeer van 19.00 uur tot het bijna donker is; tevergeefs. Ook de dagen erna, wanneer het weer opnieuw verslechtert, neem ik de klauwieren niet meer waar.

Op 22 juli ben ik er zeker van dat er geen jongen zijn. Ik ga het nest zoeken. Op de vermoede plek zit op ongeveer een meter hoogte in een groeicombinatie van boswilg, gewone vogelkers en braam een stevig, rond en diep nest, kunstig gevlochten van dood grasmateriaal. Het nest toont geen sporen van bewoning, geen uitwerpselen, geen restjes van eischalen en geen prooiresten. Ik zoek op de grond naar braakballetjes, maar vind niets. Ik zoek op het prikkeldraad en in de doorns naar opgespietste insecten, maar ook dat levert niets op.

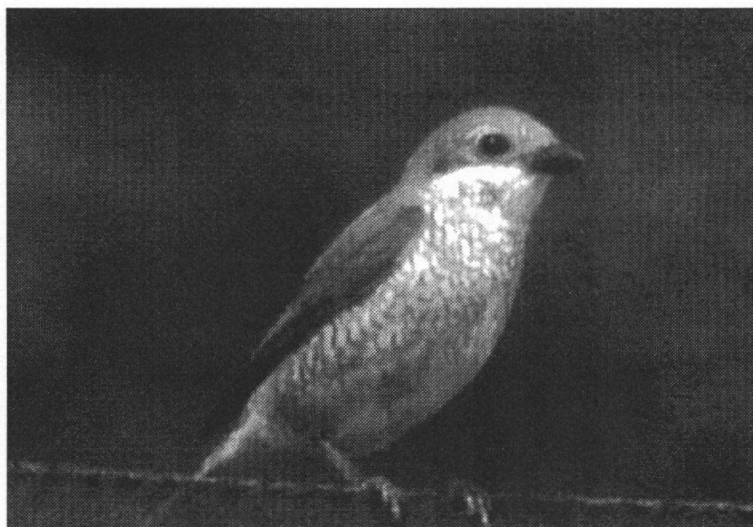

Foto 2. Vrouwtje Grauwe Klauwier op de rand van de paardenbak, Mandelandenweg, 15 juli 2001.
Female Red Backed Shrike on corral for horses, Mandelandenweg, 15 July 2001.

Discussie

Grauwe Klauwieren komen in de regel in het begin van mei aan in de Nederlandse broedgebieden en in de regel wordt in de derde decade van mei begonnen met eileg (Glutz & Bauer 1993, SOVON-nestkaarten). Omdat het vrouwtje gedurende de eerste weken van observatie nauwelijks werd waargenomen, is het aannemelijk dat het paar net eieren had toen het begin juli werd ontdekt. Vrijwel zeker betrof het dus een tweede broedpoging, na mislukken van de eerste. De eerste broedpoging heeft waarschijnlijk op een andere plek plaatsgevonden. De nestplaats werd door de klauwieren bezocht tot 15 juli. Waarschijnlijk is op die dag het broedgeval mislukt. De frequentie waarmee het mannetje de laatste dagen voedsel

transporteerde naar de nestplaats, duidt erop dat er op het moment van mislukken nog geen jongen waren geboren. Het lege nest, zonder resten van eieren, duidt erop dat het in de eifase is gepredeerd, mogelijk na het verlaten van het legsel vanwege het slechte weer. Het vrouwtje werd op 16 juli nog buiten het nest gevoerd, maar het is aannemelijk dat het broedsel toen al was mislukt. Vrouwtjes met eieren of jongen worden namelijk bijna altijd op het nest gevoerd (W. van Manen). Het voeren van het vrouwtje kan erop duiden dat het paar nog kort heeft overwogen om een nieuw legsel te starten, maar waarschijnlijk was het daarvoor al al te ver in het seizoen.

De Grauwe Klauwieren gebruikten een terrein van niet meer dan een goede twee hectare. Dit kleine gebied gebruikten ze echter intensief en op verschillende wijze al naar gelang de weersomstandigheden. Bij mooi weer werd vooral gejaagd vanaf een hoge zitpost op vliegende insecten en bij regen of vochtige omstandigheden vanaf een lage plaats op de grond of in de onderbegroeiing.

Summary: Failed breeding attempt of Red-backed Shrike *Lanius collurio* in northern Drenthe

The behaviour of a pair of Red-backed Shrikes was observed from 2-17 July. The nest was situated in a dense hedgerow between a meadow and a field with maize. It is surmised that the birds had just finished egg laying when the observations started. The male and occasionally the female foraged along the hedgerow as well as from fence poles of a nearby corral which was not in use during the observation period. During warm and sunny weather the birds often captured flying insects from higher vantage points. During a spell of cold weather the birds stayed low and favoured foraging on prey at ground level. Probably just before hatching, something went wrong and the birds disappeared from the nesting area. A few days later the nest was checked and found to be empty, without traces of egg(shell)s. Probably, it had been depredated.

Literatuur

- Bijlsma R.G., Hustings F., Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Bonder M. 1994. De Grauwe Klauwier *Lanius collurio* in Noord-Drenthe. Drentse Vogels 7: 44-46.
- Dijkstra A. 1998. Foeragegedrag van een paartje Grauwe Klauwier *Lanius collurio* in Noord-Drenthe. Drentse Vogels 11: 57:62.
- Glutz U.N. & Bauer K.M. 1993. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 13/II. Aula-Verlag, Wiesbaden.
- Luijten L. 1997. Grauwe Klauwieren in Westerwolde. De Grauwe Gors 25/1:
- Luijten L. 1998. Grauwe Klauwier houdt stand in Westerwolde. De Grauwe Gors 26/1:

Adres: Anemoonweg 17, 9765 HC Paterswolde